

Mirosław TRYBISZ

Kształtowanie kompetencji specjalistycznych u przyszłych tłumaczy

Nie trzeba nikogo przekonywać, że tłumaczenie jest procesem złożonym. Mimo to nadal zaniedbuje się proces kształcenia tłumaczy, wychodząc z błędnego założenia, że w procesie tym najważniejsza jest znajomość języka, przede wszystkim obcego. Ostatnie rozważania teoretyczne na temat kształcenia tłumaczy, spośród których możemy wymienić prace J.-P. Colsona (1995), J. Vienne'a (1998) czy P. Plusy (2000), wskazują na to, że tak nie jest. Tłumacz musi nabyć szereg kompetencji, co czyni z przygotowania tłumacza do pracy proces jeszcze bardziej złożony niż samo tłumaczenie.

W niniejszym wystąpieniu pragnę przedstawić program nauki języka francuskiego specjalistycznego, przygotowany dla trzeciego roku cyklu licencjackiego i pierwszego roku cyklu magisterskiego, uzupełniającego kierunku język francuski stosowany i wykonywany w Instytucie Filologii Romańskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Przed przystąpieniem do przygotowania tego programu musiałem sobie zadać szereg pytań. Przede wszystkim, czym jest język specjalistyczny, jakie jest miejsce tych zajęć w programie ramowym kierunku, a co za tym idzie, jakie są oczekiwania studenta i czego można od niego wymagać na tych zajęciach, jakie dziedziny powinny one obejmować, jakimi kompetencjami powinna wykazywać się osoba prowadząca.

Język specjalistyczny możemy (por. również: M. Trybisz, przyg.) określić jako zespół elementów charakterystycznych dla tekstu specjalistycznego. Chodzi więc tutaj nie tylko o słownictwo specjalistyczne, ale również sposób przedstawiania danych, symbolikę, wzorce dokumentów, a nawet pewien określony tok rozumowania, jednym słowem wszystko, co wykracza poza język ogólny i mieści się w ramach danej dziedziny.

Należy tutaj zauważyć, że D. Gouadec (1994: 29) wyróżnia cztery typy tekstów: ezoteryczny (hermetyczny), techniczny (adresowany do specjalisty), specjalistyczny (adresowany do osoby „doinformowanej”) oraz ogólny (adresowany do wszystkich). Możemy również stwierdzić (przyg.), że klasyfikacja ta ma charakter stopniowy, gdyż elementy języka ogólnego znajdziemy we wszystkich typach tekstów, elementy języka specjalistycznego będą dostrzegalne nie tylko w tekstach specjalistycznych, ale również technicznych i ezoterycznych, itd.

Tłumacz tekstów specjalistycznych, szczególnie ten, który jest zatrudniony przez jakieś przedsiębiorstwo, na pewno nie raz stanie przed koniecznością tłumaczenia tekstów technicznych i ezoterycznych. W związku z tym, należałoby się zastanowić, czy tego typu

teksty nie powinny się znaleźć na tych zajęciach. Z drugiej strony, skoro język ogólny jest podstawą każdego tekstu, czy zajęcia te nie powinny również doskonalić tego typu umiejętności?

Odpowiedź daje na to już program ramowy studiów. Studenci języka francuskiego stosowanego zdają egzamin wstępny z języka francuskiego, więc rozpoczynają studia już z podstawową znajomością tego języka. W ciągu całego cyklu licencjackiego, a również później, mają oni zajęcia z praktycznej nauki języka francuskiego (PNJF) w wymiarze 6 – 8 godzin tygodniowo. Zajęcia te doskonalą ich wiadomości i zdolności w zakresie gramatyki praktycznej, języka pisanego, fonetyki i konwersacji, innymi słowy w zakresie języka ogólnego. Uczestniczą również w innych zajęciach prowadzonych w języku francuskim, jak gramatyka opisowa, historia literatury francuskiej itp. Zajęcia z PNJF są również prowadzone równolegle z zajęciami z języka specjalistycznego. Nie ma więc potrzeby, aby poświęcać na tych ostatnich dużo miejsca na język ogólny. Nie znaczy to jednak, że prowadzący nie powinien w ogóle zwracać uwagi na poprawność językową studentów. Główny nacisk powinien być jednak położony na poznawanie tego, co specyficzne dla danej dziedziny.

Zajęcia z języka specjalistycznego poprzedzają konwersatoria tłumaczeniowe, które są wprowadzane na pierwszym roku cyklu magisterskiego uzupełniającego, a ich liczba zostaje podwojona na ostatnim roku studiów. To właśnie te zajęcia powinny wprowadzać coraz trudniejsze teksty, specjalistyczne, techniczne, a nawet ezoteryczne. Zajęcia z języka specjalistycznego powinny się ograniczać do tekstów drugiego rzędu, a więc tekstów adresowanych do osoby „doinformowanej”.

Znajomość języka specjalistycznego wymaga znajomości języka mówionego i pisanego, stosowanego w danej dziedzinie. Dlatego też na kurs ten składa się 80 godzin konwersacji i 40 godzin ćwiczeń pisemnych. Ćwiczenia te są zawsze związane z tematyką konwersacji.

Jest rzeczą oczywistą, że 120 godzin kursu nie może dać pełnego obrazu kilku dziedzin życia. Dlatego ważny był wybór tych specjalności, z którymi tłumacze mają najczęściej do czynienia.

Takimi dziedzinami wydają się prawo i ekonomia, których elementy pojawiają się w większości tekstów specjalistycznych (podstawy prawne i ekonomiczne spotyka się przecież na przykład w tekstach turystycznych, budowlanych, medycznych itp.), oraz marketing. Dlatego właśnie te dziedziny znalazły się w programie. Dodatkowym atutem przemawiającym za wyborem tych dziedzin był fakt, że w cyklu magisterskim uzupełniającym studenci mają możliwość uczęszczania w Kolegium Języka Biznesu na wykłady dotyczące tej problematyki w języku polskim.

I tak, pierwszy semestr jest poświęcony ekonomii w zakresie dotyczącym spółki. Zajęcia te mają przygotować studenta przede wszystkim do podstawowych prac, które będzie musiał wykonywać w spółce, w tym do rozmowy kwalifikacyjnej, kontaktów z personelem, z innymi spółkami itp. W drugim semestrze zajęcia dotyczą działalności handlowej spółek ze szczególnym uwzględnieniem marketingu. Ćwiczenia pisemne dotyczą w tym okresie korespondencji wewnętrznej i zewnętrznej spółki.

W semestrze trzecim następuje powrót do ekonomii. Wtedy jednak podchodzi się do niej z punktu widzenia państwa, zajęcia dotyczą więc tzw. makroekonomii. W ostatnim semestrze poruszane są niektóre zagadnienia prawne. Ćwiczenia pisemne polegają na analizie przypadków dotyczących, odpowiednio, problemów ekonomicznych i prawniczych.

Kurs przewiduje dwa egzaminy. Każdy z nich składa się z części pisemnej i ustnej, i dotyczy problematyki poruszanej na zajęciach w ostatnich dwóch semestrach.

Na koniec trzeba powiedzieć kilka słów o kompetencjach prowadzącego. Zajęcia z języka specjalistycznego mają być czymś w rodzaju wstępu do zajęć z tłumaczenia. Dlatego też, mimo niekwestionowanych wiadomości, prowadzącym nie powinien być specjalista z dziedziny, nie posiadający żadnego przygotowania traduktologicznego. Prowadzący musi znać dziedzinę w stopniu wystarczającym do wyjaśnienia trudnych problemów, ale również posiadać doświadczenie w tłumaczeniu tekstów dotyczących tej dziedziny. Jest ważne, aby prowadzący zdawał sobie sprawę z tego, co jest potrzebne przyszłemu tłumaczowi i uświadamiał to studentom. Musi on nie tylko przekazywać informacje, terminy, składnię, metodologię, ale również uczulać studentów na konieczność tworzenia własnej dokumentacji, później wykorzystywać na poziomie terminologicznym i frazeologicznym. Te zajęcia mają również, częściowo, takiej dokumentacji dostarczyć.

Literatura

- Colson, J.-P. (1995): Quelques remarques sur l'enseignement de la phraséologie aux futur traducteurs et interprètes. in: *Le Langage et l'Homme*, vol. XXX, n° 2 – 3, Institut Libre Marie Haps, Bruxelles.
- Gouadec, D. (1994): *Terminoguide n° 1. Données & informations terminologiques & terminographiques. Nature & valeurs*. La Maison du Dictionnaire, Paris.
- Plusa, P. (2000): *Kształcenie tłumaczy*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa.
- Trybisz, M. (przyg.): *Apprendre à comprendre pour apprendre à traduire — cas du langage économique*, in: *Actes du 3e Duo Colloquium Traduction et Sens*, Łódź 22 à 24 septembre 2000, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Vienne, J. (1998): *Vous avez dit compétence traductionnelle?*, in: *Meta. Journal des Traducteurs*, n° XLIII, 2, Presses de l'Université de Montréal, Montréal.